

## Stipe Buzar. *Realizam i teorija pravednog rata*, Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske – Disput, Zagreb, 2020. 199 str.

Novo izdano djelo Stipe Buzara, *Realizam i teorija pravednog rata*, nastoji u suvremenoj inačici prikazati međuovisnost nacionalnih interesa i moralne prosudbe ratnih zbivanja. S obzirom na to da, *prima facie*, realistička teorija međunarodnih odnosa negira utjecaj moralnih prosudbi u obrani ili širenju nacionalnih interesa (amoralni realizam), dok teorija pravednog ratovanja posjeduje moralnu dimenziju, naime izriče moralne norme koje opravdavaju ili ne opravdavaju ulazak u ratno stanje, nameće se zaključak kako postoji nužna nekonzistentnost dvaju spomenutih koncepata. Temeljna teza ovog djela ukazuje upravo na prividnost navedenog zaključka, umjesto nužne isključivosti realističke teorije međunarodnih odnosa i teorije pravednog ratovanja. Buzar želi istaknuti kako u realističkoj tradiciji međunarodnih odnosa i teoriji pravednog ratovanja postoje kompatibilne značajke. Stoga načela teorije pravednog rata treba uklopiti u provedbu vanjskopolitičkih odluka ako se žele postići dugoročni strategijski ciljevi. Time moralne prosudbe nisu više svojstvene samo idealističkoj školi međunarodnih odnosa, već se mogu primijeniti i inkorporirati u umjerenu inačicu realističke teorije. Struktura djela sastoji od pet cjelina koje ćemo ukratko prikazati u nastavku.

Uvodni dio djela (str. 9–16) donosi sustavan pregled istraživačkih pitanja u kojem autor argumentirano iznosi temeljnu tezu djela spram etičkih tradicija u međunarodnim odnosima te upoznaje čitatelja s ciljevima nadolazećih poglavlja. Drugi dio djela, *Etičke tradicije o fenomenu rata* (str. 17–126), usmjeren je na analizu povijesnog razvitka realističke teorije i razvoja osnovnih moralnih principa pravednog ratovanja. Nakon ustanovljene radne definicije rata, preliminarnog opravdanja rata kao političkog sredstva, tipološke analize odnosa nacionalnih interesa i moralnih vrednota (u kojem se autor odlučuje za stajalište da su dugoročno najisplativiji nacionalni interesi oni koji su doneseni u skladu s moralno ispravnim odlukama), slijedi ilustrativan i minuciozan prikaz najznačajnijih autora iz višestoljetne tradicije realizma. U identificiranju temeljnih značajki realističke teorije i odnosa spram moralnog prosuđivanja ratnog stanja obrađeni su ključni autori od antičkog podneblja (Tukidid), renesansno-

-novovjekovne epohe (Machiavelli, Hobbes), do dvadesetog stoljeća kada dolazi do sustavno razrađenih teorija klasičnog i strukturalnog realizma (Carr, Morgenthau, Waltz). U zaključnom djelu potpoglavlja zaokružena je cjelokupna komparativna analiza realističkih autora, ukazujući na pluralizam realističkih teorija i mogućnost spoja umjerene realističke pozicije i normativnih načela teorije pravednog rata.

Potpoglavlje *Teorija pravednog rata* (str. 85–126) slijedi istu strukturu kao i prethodno dani povijesni prikaz. Kao uvertira u višestoljetni razvoj teorije pravednog rata, autor prvenstveno smješta teoriju pravednog ratovanja u njezin suvremeni etički okvir, izlažući ujedno osnovna normativna načela koja nalazimo u *ius ad bellum*, *ius in bello* i *ius post bellum* kategorijama. Povijesni prikaz polazi od patrističkog razdoblja, preciznije, Aurelija Augustina koji daje prve formulirane principe *ius ad bellum* i *ius in bello* teorije. U srednjovjekovnoj skolastičkoj tradiciji obrađen je Toma Akvinski, zbog razvoja međunarodnog prava prikazana su načela Hugo Grotius te prosvjetiteljske zamisli Immanuela Kanta. Najviše pažnje pridano je suvremenom teoretičaru teorije pravednog ratovanja Michaelu Walzeru, čije je djelo *Pravedni i nepravedni ratovi* (1977) revitaliziralo teoriju pravednog ratovanja u suvremenom kontekstu ljudskih prava i tehnoloških mogućnosti modernog ratovanja. Analizom višestoljetnog razvoja principa teorije pravednog rata uz komparativne točke s realističkom pozicijom spram rata, autor uspješno prikazuje zamršenu međuovisnost rata kao političkog sredstva i moralne problematike koja je neizbježna u periodu zaraćenosti.

Treća cjelina, naziva *Izazovi za teoriju pravednog rata u svijetu suvremenog ratovanja* (str. 127–152) ima dvostruku zadaću: prikazati (ne)uspješnost teorije pravednog rata i primjenjivost na suvremene asimetrične sukobe. Uspješnost i neuspješnost teorije pravednog rata promatrana je kroz niz faktora, osvrćući se pritom na društvene pokazatelje moralne osjetljivosti i teorijske poteškoće u moralnom procjenjivanju budućih sukoba. Drugi dio poglavlja usmjeren je na primjenjivanje teorije pravednog rata na nekonvencionalne tipove ratove, terorizma i intervencije (preventivne i humanitarne), u kojima autor vješto razlaže široki spektar argumenata i protuargumenata za opravdanje spomenutih izazova.

Četvrto poglavlje, *Realizam i teorija pravednog rata* (str. 153–184) svojim sadržajem nastoji opravdati glavnu tezu ovog djela, nužnost integriranja moralnih načela teorije pravednog rata u „vojne strategije i procese donošenja odluka o ratu, i to kao dio njihova provođenja *lege artis*, tj. kao dio njihova ispravnog provođenja” (str. 153). Potrebno je naglasiti da se uvođenje moralnih normi u vanjskopolitičke odluke ne favorizira zbog moralnih razloga *per se*, već zbog praktičnih političkih i strateških vrijednosti. Stoga teret dokaza ne leži na opravdavanju intrinzične vrijednosti moralnih načela teorije pravednog rata, već na središnjoj hipotezi da su dugoročni sigurnosni interesi obranjivi jedino ako se provedu u skladu s načelima teorije pravednog rata. Analiza glavnih načela teorije pravednog rata u kontekstu stabilnosti kao dugoročnog sigurno-

snog nacionalnog interesa dovodi autora do zaključka kako će zanemarivanje tih istih načela biti pogubno za ostvarivanje strateških ciljeva. Zaključni dio djela (str. 185–190) na sustavan način iznosi pregled glavnih argumenata, uz perspektivan poticaj na buduća istraživanja koja bi u svojem karakteru obuhvaćala područje vojnih znanosti, filozofije i teorije međunarodnih odnosa.

Konačno, može se zaključiti da je riječ o inovativnoj i izvrsnoj knjizi koja će biti od velike pomoći svim studentima i čitateljima koji su zainteresirani za problematiku primijenjene etike na području rata i teorije međunarodnih odnosa. Sadržaj knjige prikazan je jasnim, ali stručnim jezikom te obuhvaća pažljivo razrađenu argumentaciju i konceptualnu koherentnost. S obzirom na kronični nedostatak štiva iz etike u međunarodnim odnosima na hrvatskom jeziku, knjiga *Realizam i teorija pravednog ratovanja* pravo je literarno osvježenje.

Karlo Seke